

**ЗАСНЕМАНЕ НА ИСТОРИЧЕСКИ ПАМЕТНИЦИ КУЛТОВ КОМПЛЕКС – МУЗЕЙ
НА РЕЛИГИИТЕ В СТАРА ЗАГОРА
/Ески джамия/**

Ръководител:

инж. Росица Михайлова Цонева

Професионална Гимназия по Строителство, Архитектура и Геодезия „Л. Байер“

Стара Загора

тел. 042/635 742; E-mail: rosi.54@abv.bg

Колектив:

ученици от ПГСГА „Л. Байер“ - Стара Загора

Драголюб Наков Наков - 11ас/1

Неделин Димитров Гочев - 10г

Мирела Недялкова Димитрова – 11тс/1

ABSTRACT

The Geodesic survey of cult complex Stara Zagora provoked the interest of students and professionals from Polytechnic School of Architecture, Civil Engineering and Geodesy – Stara Zagora for the period 2010 - 2012.

The cult complex dates back from the Early Iron Age to 15th century – the time of Muslim temple construction. The excavations consist of a Ritual hole, a Sanctuary of a Thracian horse rider, a Christian Church and Necropolis.

The complex is listed as an Architectural and Artistic monument of Culture.

Key words: plan, temple, geodesic survey.

I. Исторически факти.

Ески джамия е единствената оцеляла, изцяло запазена сграда в Стара Загора по време на Руско - турската освободителна война. Още през 1927 година тя е обявена за старинен паметник според тогава действащия **Закон за старините**. След мотивирано предложение от страна на НИПК, през 1972 г. тя е обявена за архитектурен паметник на културата, а отделно стенописите в джамията са обявени за художествен паметник на културата от национално значение.

Според строителния надпис запазен над входа на молитвения салон строителството на джамията е завършено към края на 811 г. по Егира (т.е. м. септември 1409 г.). Ески джамия се споменава в писмените извори като една от големите джамии в града, още от Евлия челеби, както и от по-късни пътешественици. Същевременно трябва да се отбележи, че това не е най-старата джамия в града. Със строителството и е свързана една легенда за въстание на българите в града и района около 1402 г. След потушаването на бунта, в чест на победителите е изградена и самата джамия. Освен това е интересно, че в изворите не се споменава за баня до джамията, каквито останки бяха открити при проведени сондажни проучвания, източно от джамията през 1997 г.

II. Описание на паметника.

Подробно описание на архитектурния вид на паметника е направено от арх. А. Бъчварова от НИПК през 1972 г. По-късно, във връзка с първия етап на консервационно-реставрационните дейности е направено и заснемането на джамията. Сградата се състои от квадратен молитвен салон и открито предверие, оформено като две странични помещения и подход към входа. Предверието е покрито с три малки купола. Покритието на молитвения салон е осъществено с купол, издигнат върху 20-стенен барабан. При входа, към северната стена е изградена галерия, а в самата стена от запад са изградени и стъпалата към 30м

минаре, съществувало до 1987 г., когато последното беше разрушено, поради опасност от срутване. Осветлението на молитвения салон се осъществява посредством три реда прозорци: един ред на барабана на купола и два реда по стените на салона, като долният ред сега е на около 0,6-0,7м над съществуващия терен.

Като цяло, сградата се намира на около 70м южно от крепостната стена на античния и средновековен град и попада в границите на южния некропол на античния град.

III. Консервационно – реставрационни дейности /хронология/.

През 80-те години е разработена програма за консервационно-реставрационни дейности. Поради липса на средства тази програма не е изпълнена докрай.

През 1978-79 година е разработена първата програма за консервационно-реставрационни дейности от колектив на НИПК - район Пловдив.

В периода до 1984 г. е подменена изцяло оловната обшивка на покритието на централния купол върху молитвения помещение и трите малки купола върху предверието на джамията. Освен това са монтирани железни решетки на долния ред прозорци. Средният и горен ред прозорци са реставрирани изцяло с ажурни каменни решетки от бял врачански камък. Направено е предварително проучване на отделните пластове стенописи в джамията. Поради липса на средства други дейности по консервацията и реставрацията през следващите години не са извършвани.

През 2001 г. са осигурени средства по държавна задача за консервация и реставрация, като част от тези средства са предвидени за сондажни археологически разкопки. По искане на НИПК - София за обекта са предвидени средства за предпроектни проучвания, които включват:

- сондажни археологически разкопки в джамията и пространството около нея.
- предпроектни проучвания на стенописната украса. Задачата е изпълнена от колектив под ръководството на проф. Гр. Григориев от Художествена академия - София и е представена документация и план-сметка за консервационно-реставрационните дейности за стенописната украса в НИПК - София.

- проект за ВиК, Ел. и газификация на паметника. Документацията по тези проекти също е представена в НИПК - София.

През 2001-2004 г. и 2009 г. под ръководството на Димитър Янков - зав.отдел "Средновековна археология" в РИМ - Стара Загора бяха проведени археологически разкопки в молитвения салон и предверието на Ески джамия в Стара Загора.

През 2009-2011 г. бяха извършени проучвания, а финализирането на консервационно-реставрационните дейности беше от април 2011 г. до октомври 2011 г. по европейски проект на МК. Бяха възстановени: галерията към северната стена; стенописите и украсата; фасадата; средновековната черква; езическото светилище на тракийския конник; оловното покритие на куполите. Оформен е подход към входа между клоната 3 и колона 4. Монтирани са електрическа и климатична инсталации. Направени са дренажна система около мюсюлманския храм и озеленяване.

IV. Резултати от археологическите проучвания /хронология на паметниците/.

Резултатите от проучванията са следните:

На разкопките, направени от 2000-2009 г. от РИМ - Стара Загора под ръководството на Димитър Янков се установи, че първият голям ремонт е в средата на XIX в., по точно след пожара в безистена в 1856 г., който е обхванал и джамията. Подовото и ниво се повдига с около 30см, в т.ч. и в предверието и подът е застлан с квадратни тухли. Тогава се изгражда и галерията към северната стена. Стенописната украса по купола и стените от втория ред прозорци също е от това време.

Вторият голям ремонт и повторното осветяване на джамията става към 1882 г., когато арковидното пространство е запълнено и в предверието са оформени две помещения, а в молитвения салон се изгражда махфила. Установено е със сигурност едновременното изграждане на предверието и молитвения салон.

По време на проучванията случайно е преоткрит старогръцки посветителен надпис от Галиен, върху каменен блок, вграден в северния стилобат, замазан с пласт хоросан по време на втория ремонт на джамията.

В очертанятията на молитвения салон са разкрити основите на средновековна църква, която е била изградена извън крепостните стени на античния и средновековен град, на около 75м южно от южното трасе на стената. По своята планова схема разкритите останки от средновековната църква позволяват тя да бъде отнесена към еднокорабните едноапсидни църкви, които се срещат на доста места в днешните български земи и Македония. Липсата на притвор на църквата в молитвения салон на Ески джамия се компенсира от наличието на портик с каменна площадка пред западния вход. Освен това трябва да се отбележи и наличието на арка пред западния вход, където арката не се носи от колони, а от пиластри при входа. Този тип църкви се появява в края на IX в. и продължава съществуването си до началото на XI в. Сред находките от насипа, пред входа на църквата в Ески джамия бе открит фрагмент от капител от бигор, на който ясно личи релефно изображение на крилат грифон. Трябва със сигурност да приемем, че този капител е увенчавал една от колоните пред входа на църквата. Установено е, че преди изграждането на джамията църквата вече е била в руини, но въпреки всичко планът на мюсюлманския храм е изцяло съобразен с плана на средновековната църква. Самата църква е изградена към края на X в.

Пространството около църквата е използвано за некропол. Проучени са повече от 60 християнски гроба от този некропол.

На 0,60 м под подовото ниво и под основите на църквата бяха открити останки от две сгради с правоъгълна форма, ориентирани точно по посоките на света. И двете сгради са изградени от камъни със спойка от бял хоросан, а основите са вкопани в здравия терен. Със сигурност може да се допусне, че това са останките от езическо светилище от римската епоха – II-IV в.

През 2005 г. при разкопките в западното предверие на джамията, под северния стилобат бяха проучени останки от пещ за строителна керамика. Според откритите материали пещта може да се датира в края на V или началото на VI в.

Под основите на джамията бе регистриран пласт от ранножелязната епоха на Тракия с керамика и две култови фигурки, но изглежда ритуалната яма попада под източния зид на джамията и източно от апсидата на средновековната църква.

V. Геодезическа снимка на обекта.

Извършено е геодезическо заснемане на Култов комплекс - музей на религиите /Ески джамия/ град Стара Загора от ученици от 12г клас випуск 2010 г. при ПГСАГ «Л. Байер» - Ст. Загора с ръководител инж. Росица Цонева и работна група /Пламен Галинтин, Георги Бъчваров, Антон Драгнев, Деница Иванова, Жанета Георгиева, Галина Господинова и Борис Ташев/. Екипът от ученици изпълни задачата през месеците април и май 2010 г. По задание, изготвено от ръководителя на групата беше развит затворен полигонов ход от шест точки, стабилизирани с метални пирони, като се извърши репераж на точките. Реперажът беше направен много прецизно, тъй като след една година се наложи да се направят допълнителни измервания и точките бяха лесно откриваеми, въпреки започналите ремонти по реконструкцията на джамията.

Извърши се полярна снимка с тотална станция /GTS — 313, NY 0828 - Topcon/ на общо 82 подробни точки, на които са изчислени координати и надморски височини. Първият вариант се изчерта на AutoCAD.

През март 2011 г. се направиха допълнителни измервания на точки от полигоновата мрежа, която беше свързана с държавната мрежа. За целта е представен координатен регистър на точките от работната основа и на подробните точки. Работната група беше от ученици от 13г клас - задочно обучение /Станислав Станчев, Мериен Колева, Мариета Динева, Севги Марем и Радостина Стоянова/.

През април 2011 г. започнаха консервационно-реставрационни дейности, които продължиха до октомври 2011 г., когато официално беше открит култовият комплекс.

След консервационно - реставрационни дейности има известни промени в кадастралния план на обекта, които са отразени от настоящата работна група /Драголюб Наков Наков - 11ас/1, Неделин Димитров Гочев – 10г и Мирела Недялкова Димитрова – 11тс/1/.

Новите чертежи са изработени с друг софтуер GISExplorer Enterprise, който е един многофункционален програмен продукт на фирма „НЕКСГИС ТЕХНОЛОГИИ“ ООД с управител инж. Кирил Василев. Представяме постери на: ръчна скица; кадастрални планове - 2010 и 2012 г.; ситуации - 2010 и 2012 г.; хронологии на историческите паметници и консервационно - реставрационни дейности.

Изказваме големи благодарности на всички, които ни съдействаха в представянето на нашата разработка в професионален план – фирма „МАГ - ГИС“ с управител инж. Румен Съртонеv и фирма „НЕКСГИС ТЕХНОЛОГИИ“ ООД с управител инж. Кирил Василев, както и на РИМ - Стара Загора и на Димитър Янков – завеждащ отдел “Средновековна археология” и научен ръководител на археологическите разкопки.

Нашата разработка ще бъде дарена на РИМ - Стара Загора.

Литература:

1. Янков Дим., Един култов комплекс в Стара Загора, 2009.